

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

عضویت در خبرنامه

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی

PROPOSAL

پروپوزال

مركز آموزش
پروپوزال نویسی و پایان نامه نویسی

کارگاه آنلاین
پروپوزال نویسی و پایان نامه نویسی

مركز آموزش
روش تحقیق و مقاله نویسی علوم انسانی

کارگاه آنلاین
روش تحقیق و مقاله نویسی علوم انسانی

ISI
Scopus

مركز آموزش
آشنایی با پایگاه های اطلاعات علمی بین المللی و ترکیه های جستجو

کارگاه آنلاین آشنایی با پایگاه های اطلاعات علمی بین المللی و ترکیه های جستجو

تأثیر طراحی فضای باز مدارس بر شادابی دانش آموزان

رضا سیروس صبری^۱، زهرا احمدی^۲

crsabri@hotmail.com

چکیده

فضای آموزشی از جمله مهم ترین فضاهایی است که نقش بسزایی در تعامل با انسان از دو منظر فیزیکی و روانی دارد. اهمیت طراحی فضای باز و آثار مثبت آن در عملکرد آموزشی توسط پژوهشگران بسیاری به اثبات رسیده است. مشخصه یک محیط مناسب، وجود محرک ها و انگیز های لازم و منطبق با هر مرحله رشد انسان است که باید در نظر گرفته شود. نشاط و شادابی در مدرسه باعث رشد و تکامل همه جانبه ی یک دانش آموز در بعد جسمانی، شناختی، عاطفی، اخلاقی و معنوی می شود. چنانچه یک بعد از این ابعاد دچار صدمه شود، یا مورد غفلت قرار گیرد، دانش آموز به توانایی ها و شایستگی های کامل دست نخواهد یافت. پژوهش حاضر ضمن مرور ادبیات موضوع و ضرورت شادابی سازی محیط مدارس، جهت بررسی سؤالات پژوهش به روش توصیفی از نوع پیمایشی با توجه به جامعه ی منتخب، که متشکل از کادر آموزشی و دانش آموزان مقطع هنرستان دخترانه شهر اصفهان می باشد؛ به تدوین تحقیق حاضر پرداخته است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که امکانات آموزشی که در رأس آن طراحی و توسعه فضای باز مدارس قرار دارد، بیشترین تأثیر را در شادی آفرینی دانش آموزان به خود اختصاص می دهد. از این رو تدوین باید و نبایدهایی در حوزه طراحی محوطه با توجه به محدودیت ها و امکانات موجود به منظور اصلاح رویکردهای نادرست و حرکت به سوی رویکرد بهینه در جهت ارتقا شادابی، از دستاوردهای اصلی این پژوهش قلمداد شده است.

واژه های کلیدی: طراحی فضای باز، شادابی، محیط آموزشی

۱. نویسنده مسئول: استاد، مهندسی معماری و طراحی شهری

۲. پژوهشگر دوره کارشناسی ارشد، مهندسی معماری

همایش ملی معماری و شهرسازی انسانگرا (دانشگاه آزاد اسلامی قزوین)

۱- مقدمه

نحوه ی ادراک محیط یکی از مباحث و مفاهیم کلیدی در مورد مطالعات متقابل انسان- محیط در مقیاس های کلان و خرد است. محیط اطراف یا به عبارتی، جهان واقعی، همواره به عنوان فرستنده، اطلاعات مربوط به خود را در ابعاد و به روش های مختلف ارسال می کند و انسان به عنوان گیرنده ی این اطلاعات نیازمند به محیط است. امروزه در شهرهای بزرگ به اندازه کافی فرزندان در آپارتمان های کوچک و بی حیاط محصور شده اند و برای جبران می توان با کمی مطالعه، فکر و تدبیر، ارتباط با طبیعت را در فضای هر چند کوچک مدرسه از آنان دریغ نکرد. در حال حاضر تصور غالب موجود از مدرسه، تنها کلاس های درس است که در کاملترین صورت با سالن های اجتماعات، آزمایشگاه و ورزشگاه تلفیق شده است. در این تصور، فضای باز اطراف شامل حیاط یا باغچه عموماً نادیده انگاشته و تمام توجهات معطوف به فضای درونی است. لذا سرمایه ارزشمند پنهان در آن بالقوه باقی می ماند. در شرایط فعلی ایران، حیاط مدارس مکانی جدای بنای مدرسه محسوب شده و ادامه ی طبیعی کلاس های درس نمی باشد. این بستر فاقد انسجام و هویت لازم بوده و به ارضای کامل نیازهای آموزشی، بازی و استراحت دانش آموزان نمی پردازد. این در حالی است که در اکثر کشورهای دنیا، حیاط باز مدارس عرصه ی تعاملات و روابط قوی احساسی و ادراکی دانش آموزان تلقی شده است و در علم روانشناسی به آن به عنوان بستر تخلیه ی انرژی و کسب مهارت ها نگریسته می شود. از سوی دیگر، تجربیات جهانی نشان می دهد، در فرایند ادراک محیط و نتایج آن، بین زنان و مردان تفاوت هایی نیز وجود دارد. اگر چه این موضوع در کشور ما به طور مستقل، کمتر مورد بررسی دقیق قرار گرفته است، اما نتایج چنین آزمایش هایی، هر چند کنترل شده و محدود، می تواند تأثیر قابل توجهی در برنامه ها و طرح های ارتقای کیفیت محیط انسانی داشته باشد. با توجه به این موضوع که عملکرد حیاط مدارس تأمین فضایی برای فعالیت بدنی و گذراندن اوقات فراغت و انبساط خاطر دانش آموزان می باشد، طراحی مناسب حیاط مدارس می تواند در ایجاد نشاط و شادی دانش آموزان نقش بسزایی داشته باشد، لکن در حال حاضر اکثر دانش آموزان حیاط مدارس ایران را یک فضای فیزیکی ملال آور، کسالت بار و فاقد تحرک و پویایی، شادی و نشاط و در برخی موارد خفقان آور می دانند. (آل یاسین ۱۳۸۰: ۱۲)

علاوه بر این طراحی مناسب حیاط می تواند به عنوان ابزار کمک آموزشی در ارتقاء کیفیت آموزش و پرورش دانش آموزان مورد استفاده قرار می گیرد، ضمن آنکه باعث تشویق دانش آموزان در فعالیت های گروهی و تجربه اندوزی شود، حس خلاقیت و اعتماد به نفس را در آنان تقویت نماید و فضایی طبیعی برای افزایش سطح علمی آنان پدید آورد. (شاطریان ۱۳۸۹: ۲۷)

در شرایط فعلی ایران، هیچگونه برنامه آموزشی مستقلی برای حیاط مدارس در ارتباط با کلاس های درس درونی تدارک دیده نشده است، به همین سبب در مدارس فعلی هیچ گونه ارتباط معناداری میان کلاس و فضای باز وجود ندارد. از آنجایی که دانش آموز قبل از هر چیز به ارضای عاطفی و احساس پیوند با محیط فیزیکی و اجتماعی خود نیازمند است، بنابراین مشخصه محیط مناسب، وجود محرک ها و انگیز های لازم و منطبق با هر مرحله رشد وی باید در نظر گرفته شود و این مهم به عنوان ضرورتی در جهت گردآوری پژوهش حاضر شامل شده است.

۲- شادی

شادی یکی از احساسات انسان است. احساسات انسان در طیف وسیعی از غمگینی شدید، شادمانی شدید متغیر است و در واقع می توانیم بگوییم دو نوع احساس داریم: احساسات خوشایند و احساسات ناخوشایند. شادی مهم ترین احساس خوشایند است

همایش ملی معماری و شهرسازی انسانگرا (دانشگاه آزاد اسلامی قزوین)

که واژه ای هم معنی زیادی برای آن به کار برده است: نشاط، شادابی، خوشحالی، مسرت، سرحالی، خوشی، حال خوش و امثالهم. صاحب نظران، هر یک دیدگاه و تصور خاصی نسبت به شادی داشته و آن را به طرق گوناگون بیان کرده اند. افلاطون شادی را حالتی از انسان می داند که بین سه عنصر قوه تعقل یا استدلال، احساسات و امیال تعادل و هماهنگی وجود داشته باشد. (Francis, 1999) (Accessed September, 2010)

ارسطو شادی را از سه دیدگاه بیان می کند: از نظر مردم عادی که لذت را شادی می دانند، افرا موفق که شادی را مساوی با عملکرد خوب می دانند و دانشمندان که زندگی متفکرانه را معادل شادی می آورند. (امیر حسینی, ۱۳۸۳) ارسطو شادی را عبارت از زندگی معنوی می داند. (آیزنگک ۱۳۷۵: ۳۵) لاک^۳ و نبتام^۴ معتقدند که شادی مبتنی بر تعداد وقایع لذت بخش است. (همان) آرتایل و کراسلند شادی را ترکیبی از وجود عاطفه مثبت، عدم وجود عاطفه منفی و رضایت از زندگی می دانند. (Argyle, Crossland, 1989)

شادمانی و سرور قسمتی از شادکامی است که منجر به بازی و سرگرمی شده و امکان توسعه مهارت های جسمی اجتماعی و ذهنی را فراهم می سازد. (Fredrickson, 1998) شادی به درجه و مزایای اطلاق می گردد که شخص درباره مطلوبیت کیفیت زندگی خود قضاوت می کند. به عبارت دیگر، شادی به این معنا است که فرد به چه میزانی زندگی خود را دوست دارد. (Veenhoven, 1993)

۳- مدرسه ی شاداب

مدرسه به عنوان یک سازمان ممکن است مکانی شاد یا موسسه ای دل گیر باشد. مدرسه ممکن است موجب پیوند، انسجام و روحیه بالا میان شاگردان و معلمان شود و یا آنها را ناامید و مأیوس کند. مدارس ممکن است فعال یا بی احساس و ایستا باشند. ممکن است تجلی یک جامعه آزاد منشانه و یا نمونه ای از استبداد. مدارس می توانند محیط هایی مشارکتی و مسئول باشند و یا پایگاهی برای بی توجهی به افراد. فضای مدرسه مانند فضای هر کلاس بر دانش آموزان اثر می گذارد. مدرسه باید جایی باشد که دانش آموزان نه فقط از یادگیری بلکه از زندگی در آن لذت ببرند. (اولیوا ۱۳۷۹: ۱۰۲) طرح مدارس شاداب بر این استوار است که اثر بخشی فرآیند یاددهی - یادگیری در محیط های آموزشی علاوه بر محتوا و ماهیت مطالب آموزشی، نقش شادی و شادمانی دانش آموزان و چگونگی برانگیختن نیاز و شوق دانش آموزان نسبت به یادگیری و زندگی در مدرسه دارای نقش کاملاً حیاتی دارد. (عباسی ۱۳۸۳: ۹۶)

۴- شادابی در فضای باز مدارس

یکی از قطعی ترین شاخص های شادابی، ساختمان آموزشی داشتن فضای باز کافی و مناسب است. محوطه مدارس به منزله فضای باز با عملکرد های متنوع جسمانی، هنری، دینی، اجتماعی و روانشناختی در شرایط کمتر و فضای باز محله ای، از جایگاه ویژه ای نزد متخصصان، مدیران و متولیان امر آموزش و پرورش برخوردار است. (فیضی ۱۳۸۹: ۶۴)

حیاط باز مدارس عرصه تعاملات و روابط قوی احساس و ادراکی دانش آموزان تلقی شده و در علم روانشناسی به عنوان بستر تخلیه انرژی و کسب مهارت ها نگریسته می شود. توجه به نیازهای دانش آموزان در طرح حیاط ضرورت برنامه ای در هدف با

^۳. Locke

^۴. Nbtam

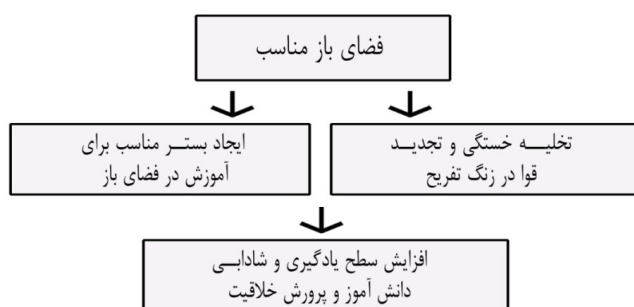
همایش ملی معماری و شهرسازی انسانگرا (دانشگاه آزاد اسلامی قزوین)

نشاط نمودن فضای باز مدارس قلمداد می گردد. چرا که در صورت برآورده شدن مناسب نیازهای روحی، جسمی و ذهنی دانش آموزان، روحیه نشاط و سرزندگی در سرتاسر فضای مدرسه اعم از بیرون و درون جاری و ساری خواهد شد. (همان)

۵- تأثیر شاداب سازی فضای باز مدرسه بر فرآیند یادگیری

در بین اقشار مختلف جامعه کودکان و نوجوانان بیش از سایرین از زیبایی های ظاهری لذت برده و از لطافت آن بهره مند می شوند. بنابراین کودکان و نوجوانان وقتی وارد مدرسه می شوند، در مدرسه نیز به دنبال زیبایی می گردند و جذب زیبایی ها می شوند. لذا در آموزش و پرورش با درک ضرورت توجه به این نیاز عاطفی و روانی دانش آموزان، بر گسترش زیبایی تاکید می شود. به طور کلی می توان گفت زیبایی ایجاد آرامش و شادابی در مخاطب می کند و آرامش زمینه یادگیری را مساعد تر می سازد. به همین دلیل مدرسه زیبا برای دانش آموزان در جذابیت و مطلوبیت بیشتری برخوردار است و زمینه را برای حضور فعال و با نشاط کودکان و نوجوانان در محیط تعلیم و تربیت مساعد می نماید و بر میزان فراگیری دانش آموزان تأثیر مثبت می گذارد. (فیضی ۱۳۸۹: ۵۹)

شکل ۱- تأثیر فضای باز مناسب مدارس بر بهبود فرآیند یادگیری - منبع: (فیضی ۱۳۸۹: ۶۰)

فضای باز پیرامون مدرسه که به عنوان حیاط مدارس شناخته می شود، به عنوان بخشی از فضای فیزیکی مدرسه نقش قابل توجهی در فرآیند یادگیری دارد. دانش آموزان پس از یک جلسه فعالیت آموزشی، دقایقی را به عنوان زنگ تفریح از کلاس خارج شده و به حیاط می آیند تا رفع خستگی نموده و مجدداً به کلاس برگردند. حیاط دل نشین و زیبا به رفع خستگی و تخلیه انرژی دانش آموزان و تجدید قوای ذهنی و بدنی آنها کمک نموده و آنها را برای حضور در کلاس بعدی آماده می سازد و در نتیجه بازدهی آنان افزایش می یابد. (قاضی ۱۳۸۰: ۲۱)

فضای باز علاوه بر تأمین فضائی برای فعالیت بدنی، گذراندن اوقات فراغت و انبساط خاطر دانش آموزان می تواند به عنوان ابزار کمک آموزشی دانش آموزان مورد استفاده قرار گیرد. طراحی مناسب فضای باز به صورت پنهان می تواند در امر آموزش به مدرسان یاری رساند و مشوق دانش آموزان در فعالیت های گروهی و تجربه اندوزی شود. حس خلاقیت نماید و فضای طبیعی برای افزایش سطح علمی آنان پدید آورد. (فیضی ۱۳۸۹: ۶۰)

۶- عوامل مؤثر بر شادی دانش آموزان

در دوران نوجوانی پذیرش از طرف اعضای خانواده، گروه همسالان و نیز ابراز موفقیت در کارهای شخصی و امور تحصیلی شادی آفرین است. با توجه به ضرورت وجود شادابی در روحیه دانش آموزان و اثرات سازنده آن در افزایش اثر بخشی و کارآمدی فرآیند یاددهی-یادگیری در این بخش برخی از عوامل تأثیر گذار بر شادی دانش آموزان مورد بررسی قرار می گیرد. تعامل دانش آموز با معلم، مشارکت دانش آموز در فعالیت های کلاس و مدرسه، روش های تدریس و ارزشیابی معلم، محتوای درسی، امکانات آموزشی و جو سازمانی مدرسه، روش های تدریس و ارزش یابی معلم، محتوای درس، امکانات آموزشی و جو سازمانی مدرسه در ایجاد شادابی دانش آموزان مواردی هستند که در این بخش به آنها پرداخته می شود. همان گونه که در بحث های آغازین فصل نیز بیان شد، عوامل و عناصر بیشتری در افزایش شادمانی موثر هستند، لکن در این پژوهش فقط به ذکر مطالبی که در درجه اول دارای پایه پژوهشی باشند و در مرتبه دوم با محیط های آموزشی در ارتباط باشند، اکتفا می شود.

زمینه بررسی پژوهش مورد نظر مبنی بر میزان تأثیر کیفیت حیات مدارس در مقایسه با سایر عوامل مؤثر بر شادابی دانش آموزان با تهیه پرسش نامه مربوطه، تأثیر عوامل مختلف مؤثر بر شادابی دانش آموزان و توزیع آن در هنرستان های حوزه بررسی پژوهش فراهم گشت. این پرسش نامه به عنوان پرسش نامه شادابی از پژوهش مشابه در زمینه روانشناسی آموزش به دست آمده و حاوی چهل سؤال بسته پاسخ، مطابق با نظریه مدرسه شاداب (مذکور در فصل دوم پژوهش) بوده که تأثیر شش عامل متفاوت بر شادابی دانش آموزان را ارزیابی می نماید. (عباسی ۱۳۸۳: ۹۷)

عوامل مؤثر بر شادابی دانش آموزان در این پرسش نامه عبارتند از:

۱. تعامل معلم با دانش آموزان

۲. مشارکت دانش آموزان در فعالیت های کلاس و مدرسه

۳. روش های تدریس و ارزشیابی معلم

۴. محتوای درس

۵. جو سازمانی مدرسه

۶. امکانات آموزشی

کیفیت فضای باز به عنوان هدف اصلی از طرح این پرسش نامه در مجموع سؤالات بخش امکانات آموزشی قرار گرفته است.

۶-۱- تعامل دانش آموز با معلم

ارتباطات رسمی و غیر رسمی مستمر دانش آموزان با کارکنان مدرسه و به خصوص معلمان با توجه به فعالیت ها و رویدادهای مدرسه می تواند ابزار جزئی برای افزایش انگیزه، خودباوری و شادابی آنان باشد. تدریس خوب معلمان و ارتباط مناسب آنها با والدین و اطلاع رسانی به آنها و نظرخواهی و اطلاع گیری از آنها برای بهبود برنامه ها می تواند ساز و کاری مؤثر در ایجاد رابطه موثر مدرسه و خانه و در نهایت احساس آرامش دانش آموز باشد. (ترک زاده ۱۳۷۸: ۱۳)

موارد زیر می تواند نمونه هایی از شیوه های ارتباط مدرسه ای باشد:

همایش ملی معماری و شهرسازی انسانگرا (دانشگاه آزاد اسلامی قزوین)

- ابراز علاقه و توجه به دانش آموزان
- حضور معلم در برنامه فوق برنامه تحصیلی دانش آموزان
- ملاقات معلم با والدین
- تشکیل جلسه معلم، دانش آموزان، والدین (عباسی ۱۳۸۳: ۹۷)

هم زبانی و هماهنگی (عاطفی) میان معلمان و دانش آموزان میزان صمیمیت بین آنها را نشان می دهد. هر قدر هماهنگی در بین معلمان و دانش آموزان نزدیک تر باشد، به همان اندازه در هنگام تماس با یکدیگر احساس صمیمیت، شادی، علاقه، شور و شوق بیشتری خواهند کرد. (همان)

۶-۲- تأثیر مشارکت دانش آموزان در فعالیت های کلاس و مدرسه بر ارتقاء شادابی

دانش آموزان نه تنها بخشی از اجتماع مدرسه اند، بلکه جزئی از اجتماع بزرگتر نیز هستند. دانش آموز در ارتباط با محیط مدرسه اش، اجتماع دانش آموزان و گروه های همتای داخل و خارج مدرسه می باشد که از جانب آنها می تواند روزانه، صدها تعامل داشته باشد. جو اجتماعی مدرسه، کلاس درس و به طور کلی اجتماع، عملاً نفوذ مهمی روی رفتار و پیشرفت دانش آموزان دارد. (ترک زاده ۱۳۷۸: ۱۴)

هنگامی که دانش آموزان خود را در کارهای تحصیلی با کفایت و خودمختار می شناسند، بیشتر با اهداف و تکلیف درسی درگیر می شوند و در نتیجه در امر آموزش موفق می گردند. به علاوه در صورتی که دانش آموزان خود را با کفایت بدانند و تکلیف درس خود را در حوزه کنترل خود قرار دهند، انگیزش درونی ایشان برای تکلیف تحصیلی افزایش خواهد یافت. برای مشارکت دانش آموزان در مدرسه لازم است در هر واحد آموزشی سیستم های متناسب و روشنی اتخاذ شود. ساده ترین راه در این زمینه، تشکیل گروه هایی از دانش آموزان داوطلب، به رهبری یک یا چند تن از معلمان و کارکنان علاقه مند و توانا در زمینه های مختلف کار مدرسه مانند برگزاری مراسم صبحگاهی، برگزاری جشن ها و مراسم مهم مانند جلسه انجمن اولیاء و مربیان مدرسه، امر ورزش، فعالیت های فوق برنامه، اداره بوفه مدرسه، انتظامات مدرسه و مواردی از این قبیل باشد. (ترک زاده ۱۳۷۸: ۱۴)

۶-۳- روش های تدریس و ارزشیابی معلم

تدریس اصولاً فرآیندی است دو سویه که نقش و میزان فعالیت مربی و فراگیر بستگی به کاربرد شیوه های مختلف آن دارد. عده ای تدریس را به عنوان یک تعامل و تصمیم گیری ذکر کرده اند. در این تعامل مربی با برنامه ریزی سعی می کند شرایط مطلوب و مملو از شادابی و نشاط را برای ایجاد تغییر در فراگیران به وجود آورد. (عباسی ۱۳۸۳: ۹۹)

هدف از فعال کردن فراگیران، پرورش خلاقیت آنان می باشد که شادمانی و اعتماد به نفس آنان را نیز به دنبال دارد. معلمان کارآمد، به اهمیت حل مسأله در نشاط بخشی به دانش آموزان پی برده اند و تکامل مهارت حل مسئله را به اشکال گوناگون در برنامه ریزی درسی مورد تأکید قرار می دهند. در این شیوه تدریس، معلم باید مطالب درسی را به صورت مسأله برای شاگردان طراحی کند یا خود آنان را به طرح مسائل تشویق نماید و بعد شاگردان را به حل مسأله تشویق نمایند و سپس علاقه آنان را برای حل آن مسأله برانگیزد. (همان)

همایش ملی معماری و شهرسازی انسانگرا (دانشگاه آزاد اسلامی قزوین)

۶-۴- محتوای درسی

از مهم ترین مسائل در ارتقای یادگیری و ایجاد انگیزه درونی برای یادگیری مسأله پیوند مواد درسی با زندگی فراگیران است. مواد درسی باید اولاً با زندگی کودکان ارتباط تنگاتنگ داشته باشد نه اینکه مملو از یکسری مواد انتزاعی غیر قابل فهم باشد. ثانیاً معلمان باید در هنگام تدریس مواد درسی را با زندگی عملی روزانه فراگیران مرتبط سازند. جان دیویی در توصیف اندیشه مدرسه شاداب و رغبت انگیز اعلام کرد که از نظر عاطفی بزرگترین عیب نظام کنونی نه فقر و پیامدهای گوناگون آن بلکه این است که افراد به آموزش ها و فعالیت هایی می پردازند که به آنها دل بستگی ندارند. به نظر وی هرگاه برنامه فعالیت مدرسه و محتوای دروس براساس امیال کودکان (چهار عامل میل به ارتباط اجتماعی، میل به جست و جو و بررسی اشیاء، میل به فعالیت و میل به هنر) تنظیم شود، یادگیری و کلیه کارکردهای آموزشگاهی برای دانش آموز نشاط انگیز و وجدآور می شود. (کریمی ۱۳۸۰: ۳۰)

۶-۵- امکانات آموزشگاهی

یکی از اصلی ترین رسالت های آموزش و پرورش ایجاد محیط آموزش مطلوب از بعد فیزیکی است که می تواند در ادراک دانش آموزان و به تبع آن در پیشرفت تحصیلی، انگیزش درونی و شادابی آنها موثر باشد. آرتور و همکاران به اهمیت تأثیر وضعیت فیزیکی مدرسه و کلاس بر چگونگی رفتارها و توانایی یادگیری دانش آموزان اشاره می کنند. به نظر آنان اهمیت وضعیت فیزیکی مدرسه و کلاس از آنجا ناشی می شود که دانش آموزان و معلم بخش زیادی از عمر خود را در مدرسه می گذارند، لذا مدرسه و کلاس باید واجد ویژگی هایی از جمله راحتی، جذابیت و انگیزه زائی باشد. افزایش روشنایی و توزیع بهتر آن در کلاس ها استفاده از وسایل گرمایشی و سرمایش و تهویه بهتر، کاربرد رنگ های شاد و روشن در رنگ آمیزی دیوارها، درها، پنجره ها، میزها و نیمکت ها و توسعه فضای سبز مدارس محیط جذاب و مطلوبی را فراهم می آورد که با ایجاد نشاط و شادابی دانش آموزان از احساس کسالت در آنها جلوگیری می کند. (Arthur et al, 1993) در برخی موارد بهبود فضای فیزیکی مدرسه مستقیماً باعث کشش حسی و حرکتی بهتر می شود و گاهی نیز باعث تقویت روحیه افراد گردیده و به طور غیر مستقیم در اثر بخشی آنان تأثیر دارد. (آل یاسین، ۱۳۸۰) بنابراین برنامه ریزی در جهت بهبود امکانات فیزیکی آموزشگاه به اندازه برنامه ریزی آموزشی مدرسه ضرورت دارد، زیرا فقدان شادابی در مدرسه و وجود امور تکراری و کهنه موجب رویایی شدن دانش آموزان می شود. (Simplico, 2001) (Accessed November, 2010) اگرچه ممکن است برخی افراد بتوانند خود را با محیط های نامساعد هم هماهنگ کنند، لیکن تحقیقات آزمایشگاهی نشان داده که وقتی فرد خود را با موفقیت های آزار دهنده یا زیان آور سازگار می کند در او تنش عضلانی بیشتری به وجود می آید و میزان مصرف انرژی نیز بیشتر می شود که نتیجه آن خستگی زود هنگام است. (آل یاسین ۱۳۸۰: ۱۴)

۶-۶- جو سازمانی مدرسه

وظیفه و رسالت سازمان های آموزش و پرورش و از جمله مدارس این است که با بکار گماری مدیران مبتکر و نوآور و ارائه طرح های جدید و روش های نو، فضای مدارس را به فضای بالنده، خلاق، مبتکر، روح افزا، گرم و صمیمی، اثر بخش، پرتلاش، هماهنگ و لذت بخش تبدیل کنند. (صافی ۱۳۷۴: ۱۱۳)

همایش ملی معماری و شهرسازی انسانگرا (دانشگاه آزاد اسلامی قزوین)

جو سازمانی مدرسه، حاصل تلاش، کوشش و روابط و کنش‌هایی متقابل میان گروه‌های درونی مدرسه یعنی مدیران، معلمان، کارکنان و دانش‌آموزان است. آنها ضمن کار و فعالیت می‌کوشند تا موازنه‌ای بین ابعاد ساختاری شخصی و فرهنگی نظام مدرسه به وجود می‌آورند. حاصل‌نهایی این تأثیرات و تأثرات متقابل، شکل‌گیری ارزش‌ها، اعتقادات و موازین اجتماعی نظام مدرسه است. (علاقه بند ۱۳۷۷: ۴۷) یافته‌های تحقیقات نشان می‌دهد که سلامت سازمانی با عملکرد دانش‌آموزان در مدرسه همبستگی دارد. هر چه جو مدرسه سالم‌تر باشد سطح پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در دروس ریاضیات و خواندن بالاتر است. (Hoy, Miskel, 1999) همچنین سلامت سازمانی مدرسه با جو انسانی آن، مشارکت معلمان در تصمیم‌گیری فرهنگ مدرسه‌ای قوی و مقیاس اثر بخشی مدرسه‌ای همبستگی مثبت دارد. (علاقه بند ۱۳۷۸: ۴۷) باز بودن جو مدرسه با بیگانگی کمتر از سوی دانش‌آموزان، افت تحصیلی کمتر و رضایت بیشتر دانش‌آموزان از مدرسه همبستگی دارد. (علاقه بند ۱۳۷۷: ۴۸)

۷- روش تحقیق

روش بررسی سؤالات و فرضیات پژوهش به کمک مطالعات کتابخانه‌ای و پژوهش‌های میدانی، از نوع روش تحقیق توصیفی می‌باشد. پژوهش‌های توصیفی، اقداماتی چون جمع‌آوری اطلاعات برای آزمون فرضیه یا پاسخ به پرسش‌های مربوط به وضعیت فعلی موضوع مورد مطالعه را شامل می‌شود. یک مطالعه‌ی توصیفی چگونگی وضع موجود را تبیین و گزارش می‌کند و اطلاعات لازم از طریق پرسشنامه، مصاحبه یا مشاهده جمع‌آوری می‌شود.

۷-۱- جامعه آماری

جامعه مورد مطالعه متشکل از دانش‌آموزان دختر در حال تحصیل در هنرستان‌های شهر اصفهان و کادر آموزشی شاغل در این هنرستان‌ها می‌باشد. می‌توان اظهار داشت که واحدهای جامعه تقریباً ناهمگن می‌باشند و تفاوت معنی‌داری از منظر پاسخ به سؤالات بین آنها وجود دارد، زیرا ممکن است افراد ارائه‌دهنده خدمات و گیرنده خدمات نظرات یکسانی در مورد خدمات هنرستان‌ها نداشته باشند. بدین منظور دانش‌آموزان در حال تحصیل در هنرستان‌های شهر اصفهان را به عنوان یک طبقه و کادر آموزشی این هنرستان‌ها را به عنوان طبقه دیگر در نظر می‌گیریم. بدین ترتیب جامعه مورد مطالعه ما به دو طبقه (رده) تقسیم می‌شود که داخل هر طبقه واحدهای جامعه همگن می‌باشند.

۷-۲- ابزار گردآوری داده‌ها

گردآوری داده‌ها و اطلاعات بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای، پژوهش‌های میدانی و توزیع پرسشنامه فراهم آمده است. بدین منظور با توجه به این که تعداد هنرستان‌های دخترانه شهر اصفهان مطابق با آمار اداره کل آموزش و پرورش استان اصفهان در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ معادل ۵۱ واحد می‌باشد، تعداد ۱۱ هنرستان به طور کامل در روند این پژوهش مورد بررسی و نظرسنجی قرار گرفته است، که حدود ۲۰ درصد از مجموع هنرستان‌های دخترانه این شهر را پوشش می‌دهد و نمونه آماری نسبتاً مطلوبی را برای انجام مطالعات میدانی این پژوهش به دست خواهد داد. انتخاب هنرستان‌های مورد مطالعه در سطح نواحی شش‌گانه آموزش و پرورش شهر اصفهان با دریافت مجوز از ادارات مربوطه صورت پذیرفته است. این امر به گونه‌ای انجام شده است که از هر ناحیه حداقل یک یا دو هنرستان به صورت تصادفی به عنوان مطالعه موردی در این پژوهش، مورد مشاهده و ارزیابی قرار گیرد تا نمونه

همایش ملی معماری و شهرسازی انسانگرا (دانشگاه آزاد اسلامی قزوین)

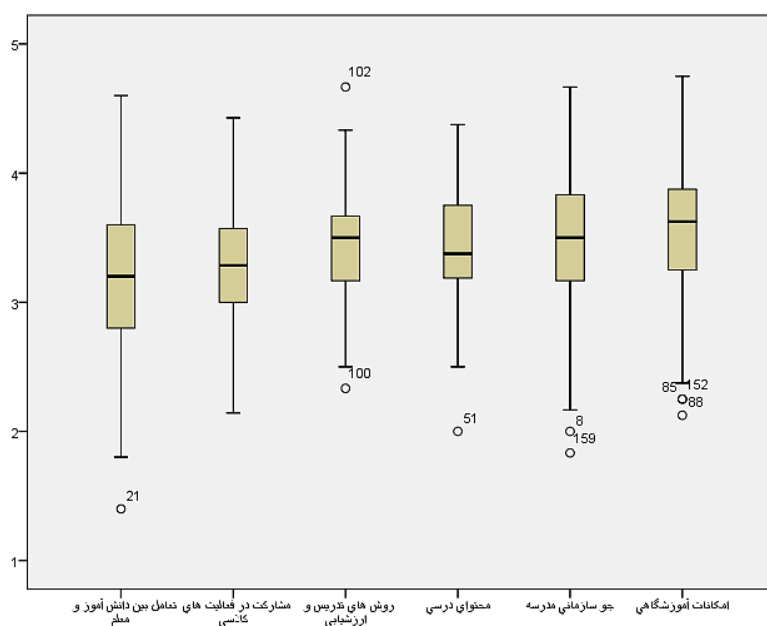
مورد بررسی به خوبی معرف جامعه مورد مطالعه باشد و بتوان نتایج برآمده از آن را به جامعه تعمیم داد. سپس بین برخی از دانش آموزان و کادر آموزشی این مدارس پرسشنامه توزیع شده است و آن‌ها را مورد نظرسنجی قرار دادیم.

۸- ارزیابی و تحلیل نتایج حاصل از پرسشنامه شادابی

فضای باز مدارس طبق نتایج به دست آمده از تحلیل و بررسی پرسشنامه ی تدوین شده دارای پتانسیل کافی برای رسیدن به کیفیت بهینه بوده و در صورت نزدیک شدن به حالت مطلوب تأثیر بسزایی در شادابی دانش آموزان خواهد داشت، چراکه دانش آموزان از میان مجموع عوامل مؤثر بر شادابی خود، حیاط را به عنوان بارزترین عامل عنوان نموده و از میان مجموع عوامل شکل دهنده حیاط هنرستان، به ایجاد و توسعه فضای سبز در حیاط اشاره داشته اند.

همانطور که در نمودار جعبه ای زیر ملاحظه می شود، میانه و چارک های نمودار جعبه ای مربوط به متغیر "امکانات آموزشی" بالاتر از سایر متغیرهاست. پس پاسخ دهندگان به پرسشنامه بر این عقیده اند که "امکانات آموزشی" بیشترین تأثیر را در شادابی دانش آموزان دارد. برای بررسی بیشتر به میانگین متغیرها توجه می کنیم.

شکل ۲- نمودار جعبه ای متغیرهای بررسی شده- منبع: پژوهشگر

همایش ملی معماری و شهرسازی انسانگرا (دانشگاه آزاد اسلامی قزوین)

جدول زیر نیز آماره های توصیفی تعداد مشاهدات، میانگین، انحراف استاندارد میانگین، انحراف معیار، و واریانس متغیرها را نشان می دهد:

جدول ۱- بررسی میزان تأثیر عوامل مؤثر بر شادابی دانش آموزان

عوامل مؤثر بر شادابی دانش آموزان	N	Mean		Std. Deviation	Variance
	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Statistic
تعامل بین دانش آموز و معلم	179	3.1866	.04421	.59155	.350
مشارکت در فعالیتهای کلاسی	179	3.2985	.03576	.47845	.229
روش های تدریس و ارزشیابی	179	3.4497	.03327	.44513	.198
محتوای درسی	179	3.4476	.03210	.42951	.184
جو سازمانی مدرسه	179	3.4749	.04224	.56518	.319
امکانات آموزشی	179	3.5475	.03722	.49790	.248
تعداد	179				

با توجه به جدول فوق مشاهده می کنیم که میانگین پاسخ های مربوط به متغیر "امکانات آموزشی" بیشتر از سایر متغیرهاست و بعد از آن به ترتیب متغیرهای "جو سازمانی مدرسه"، "روش های تدریس و ارزشیابی"، "محتوای درسی"، "مشارکت در فعالیت های کلاسی" و "تعامل بین دانش آموز و معلم" دارای بیشترین میانگین هستند. با توجه به جدول فوق، میانگین شدت نظرهای مربوط به سوال تأثیر "ایجاد و توسعه فضای باز مناسب در محیط مدرسه" بر شادابی، از میانگین شدت نظر پاسخ ها به دیگر سوالات دیگر بیشتر می باشد. پس این عامل بیشترین تأثیر را در شادابی و نشاط دانش آموزان از دید پاسخ دهندگان دارد. همانطور که دیده می شود میانگین و فاصله اطمینان شدت نظرها برای سوال "ایجاد و توسعه فضای باز مناسب در محیط مدرسه بالاتر از سایر متغیرهاست. لذا با اطمینان ۹۵ درصد می توان گفت از نظر پاسخ دهندگان "ایجاد و توسعه فضای باز مناسب در محیط مدرسه" بیشترین تأثیر را بر شادابی دانش آموزان دارد. از طرفی چون کران بالا و پایین این فاصله ها عددی بزرگتر از ۳ می باشد، می توان گفت میانگین شدت نظرها در سوالات مربوط به این متغیرها از "۳" بزرگتر است. به عبارت دیگر تأثیر این عامل بر شادابی دانش آموزان زیاد می باشد که این خود تأییدی بر گفته های قبل است.

۹- نتیجه گیری

انسان از طریق تعامل با محیط و تغییر در قابلیت های آن، سعی در دست یابی به نیازهای خویش دارد. با توجه به اهمیت نقش فضای باز مدارس در فراهم آوردن زمینه ی لازم برای رشد همه جانبه دانش آموزان و نیز مشکلات و نقاط ضعف عمده در

همایش ملی معماری و شهرسازی انسانگرا (دانشگاه آزاد اسلامی قزوین)

رویکرد فعلی طراحی حیاط مدارس، ضرورت تنظیم اصول و معیارهایی برای طراحی این فضاها مشهود می باشد. در آموزش و پرورش مدرن، افزون بر مهارت‌های خواندن، حساب کردن و نوشتن، نیازهای جدیدی در قالب کسب مهارت زیستن، حل مسأله و چگونگی رویارویی با چالش‌های هزاره سوم مطرح شده است و در این راستا هرگونه ارتباط و تعلیمی که بدون روح تحرک، پویایی و شادی صورت پذیرد، به شکست منتهی می‌شود. شاد زیستن برای کودک به همان اندازه مهم است که تغذیه خوب، محبت کردن و حفاظت از او اهمیت دارد. زیرا سلامت روحی، روانی و جسمانی او را تأمین می‌کند. نشاط و شادابی در مدرسه باعث رشد و تکامل همه ابعاد وجودی یک دانش‌آموز در بعد جسمانی، شناختی، عاطفی، اخلاقی و معنوی می‌شود. چنانچه یک بعد از این ابعاد دچار صدمه شود، یا مورد غفلت قرار گیرد، دانش‌آموز به توانایی‌ها و شایستگی‌های کامل دست نخواهد یافت. از این رو تدوین باید و نبایدهایی در حوزه طراحی محوطه با توجه به محدودیت‌ها و امکانات موجود به منظور اصلاح رویکردهای نادرست و حرکت به سوی رویکرد بهینه در جهت ارتقا شادابی، از دستاوردهای اصلی این پژوهش قلمداد شده است.

در مدارس معاصر عنصر حیاط می‌تواند عامل تحرک و پویای آموزش و پرورش شده و مدرسه را از یک آموزشگاه صرف به یک کانون حیات جمعی مبدل سازد. توسعه حیاط مدارس نیاز دارد که کل نگر، پایدار و مشارکتی باشد. به باور محققان، بیگانگی نسبت به طبیعت باعث افزایش اختلال توجه در دانش‌آموزان و افزایش استرس در آنها می‌شود. از آنجایی که آنها از راه تجربه مستقیم با محیط پیرامونی به درک و فهم امور می‌پردازند، باید بتوان قابلیت‌های محیط را به صورت شادی آفرین در خدمت بروز استعدادهای بالقوه آنان قرار داد. بر اساس نتایج حاصله، افراد در رویارویی با محیط به تمامی جنبه‌های محیط حساس شده و تمامی حواس آنان در فرایند ارتباط با محیط فعال می‌شود و باید این موضوع مدنظر طراحان محیط انسانی قرار گیرد و رویکردی اتخاذ شود تا تمامی حواس استفاده شده از فضا با توجه به جنسیت دانش‌آموزان به صورت مطلوب تحریک شوند. این امر باعث ادراک کامل تر و خاطره انگیزتر تری از محیط شده و شادابی و نشاط را در فضای باز آموزشی به ارمغان خواهد آورد.

همایش ملی معماری و شهرسازی انسانگرا (دانشگاه آزاد اسلامی قزوین)

مراجع

- آل یاسین، میترا، (۱۳۸۰)، شادی و نشاط در محیط مدرسه، مجله تربیت.
- آیزنگ، مایکل، (۱۳۷۵)، روانشناسی شادی، (مهرداد فیروز بخت، خشایار بیگی)، تهران: انتشار بدر.
- اکرمی، غلامرضا، (۱۳۸۳)، حیاط مدرسه: نقش فضای باز در مدارس ابتدایی، فصلنامه مدیریت در آموزش و پرورش.
- امیرحسینی، خسرو، (۱۳۸۳)، مهارت های شاد زیستن، تهران: انتشارات عارف کامل.
- اولیوا، پ، اف، نظارت و راهنمایی آموزشی در مدارس امروز، (غ، ر، احمدی و س، شهابی)، ۱۳۷۹، اصفهان: دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوارسگان.
- ترک زاده، جعفر، (۱۳۷۸)، رابطه مدرسه و اجتماع، فصلنامه مدیریت در آموزش و پرورش.
- شاطریان، رضا، (۱۳۸۹)، طراحی و معماری و فضاهای آموزشی، تهران: انتشارات سیمای دانش.
- صافی، احمد، (۱۳۷۴)، طرح ها و نوآوری ها و خلاقیت های مدیران مدارس.
- عباسی، ناهید، (۱۳۸۳)، بررسی عوامل موثر بر شادابی دانش آموزان دبیرستان های استان اصفهان، پایان نامه کارشناسی ارشد روان شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوارسگان.
- علاقه بند، علی، (۱۳۷۷)، جو سازمانی مدرسه، فصلنامه مدیریت در آموزش و پرورش.
- علاقه بند، علی، (۱۳۷۸)، سلامت سازمانی مدرسه، فصلنامه مدیریت در آموزش و پرورش.
- فیضی و همکاران، (۱۳۸۹)، تدوین ضوابط و معیارهای طراحی منظر محوطه باز مدارس ابتدایی، تهران: سازمان نوسازی توسعه و تجهیز و مدارس کشور.
- قاضی زاده، بهران، (۱۳۸۰)، ضوابط طراحی ساختمان های آموزشی، تهران: سازمان نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس کشور.
- کریمی، عبدالعظیم، (۱۳۸۰)، رقابت یا رفاقت در کلاس درس، مجله روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران، تهران: دانشگاه تهران.
- Argyle, M. and Crass land, I, Happiness as a function of personality and social encounters.
- Arthur, L, Beecher, B, Docket, S., Furner, S and Beached, B, (1989).
- Fredrickson, B.L, What good are positive emotions? Review of general psychology, 1998.
- Hoy, W. and Miscall, G.G, Educational administrator theory research and practice (5 the ed) New York. MS grow. Bill (1999).

همایش ملی معماری و شهرسازی انسانگرا (دانشگاه آزاد اسلامی قزوین)

- Simplico, J.S.C, How to recognize and contract student inattentiveness in the classroom, Journal of instruction psychology (2001).
- Veenhoven, R, Happiness as an indicator in social policy evaluation, 1993.

SID

سرویس های ویژه

سرویس ترجمه تخصصی

کارگاه های آموزشی

بلاگ مرکز اطلاعات علمی

عضویت در خبرنامه

فیلم های آموزشی

کارگاه های آموزشی مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی

PROPOSAL
پروپوزال

پروپوزال نویسی و پایان نامه نویسی

دکتره تهرانی

کارگاه آنلاین
پروپوزال نویسی و پایان نامه نویسی

روش تحقیق و مقاله نویسی علوم انسانی

دکتره تهرانی

کارگاه آنلاین
روش تحقیق و مقاله نویسی علوم انسانی

ISI
Scopus

آشنایی با پایگاه های اطلاعات علمی بین المللی و ترند های جستجو

دکتره تهرانی

کارگاه آنلاین آشنایی با پایگاه های اطلاعات علمی بین المللی و ترند های جستجو